

T. C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
MANİSA YÖRESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜNÜ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

MANİSA YANGINI

Triumvira, Vahdet-i Müsellese yahut Üç Günlük Tahrip,
Altı Asırlık Bir İmar

M. Nuri YÖRÜKOĞLU

MANİSA 2002

T. C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
MANİSA YÖRESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜNÜ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

MANİSA YANGINI
Triumvira, Vahdet-i Müsellese yahut Üç Günlük Tahrip,
Altı Asırlık Bir İmar

M. Nuri YÖRÜKOĞLU

ISBN 975-8628-00-06-2

© Copyright 2002

Tüm hakları saklıdır. Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin izni olmaksızın basılamaz, çoğaltılamaz, kopya edilemez.

Bu kitapta yer alan bilgi, fikir ve hükümlerin yanısıra kullanılan dile ilişkin tüm sorumluluk, sadece yazarına aittir.

Kapak: Nuri Erdem

Baskı: HİRAŞ

MANİSA 2002

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
ESERİ SUNARKEN	9
Manisa Yangın Tarihi Hakkında Küçük Bir Açıklama	12
ÖNSÖZ.....	15
BAŞLANGIÇ	
ÜÇ KOMİTA VE HUKUKÎ DURUMLARI	17
BİRİNCİ KISIM	
RUMLAR'IN İMTİYAZLARI	19
Lloyd George'un Nutku.....	21
Yunan Hükûmetinin Kararları	26
Fevkalade Komiserliğin Bildirisi.....	29
Millî Teşkilât	35
Komitanın, Millî Teşkilâtın İğrenç Simaları	36
Yagorci.....	37
Matyo	38
Velahos Spiros	38
Miyaoili.....	39
Filip.....	39
Faal Âzalar.....	40
Hristostomos	40
Resmî Faal Âzalar.....	42
Hristo.....	42
Yorgo	43
Stilo	43
Yanko	44
Vasilaki	44
Sivil Faal Âzalar	45
Dimitro.....	45
Yanko	46
Dimitro.....	47
Kanari Yorgi	48
Murat Oğlu Hristo.....	48

Urlalı Dimitro.....	49
Dimitro.....	49
Yanko.....	50
Çorbacı Yanko.....	51
Kasap Kosti.....	51
Vasil.....	52
Mumcu Corci.....	54
Mumcu Vasil.....	55
Kara Yani.....	55
Şekerci Kosti.....	55
Doktor Petridi.....	56
Mihal.....	56
Kabaka Andon.....	56

İKİNCİ KISIM

ERMENİLERİN HUKUKÎ DURUMLARI.....	58
Patriklik.....	58
Hınçak Komitesi.....	60
Taşnaktzutyun Komitesi.....	61
Ermeni İhtilâlperver Taşnaktzutyun Komitesi ve Köylere Ait Dahilî Nizamname.....	62
Taşnak İhtilal Komitesi Faal Heyetinin İç Tüzüğü.....	68
Ermeni Emelleri.....	75
Ermeni Despotu.....	76
Haik.....	77
Karabet Mihçıyan.....	77
Kirkor Gigorkyan.....	78
Avukat Agop.....	79
Terzi Haçık.....	80
Dikran.....	80
Demirci Ardiç.....	81
Artin.....	81

ÜÇÜNCÜ KISIM

EDHEMİSTLER'İN HUKUKÎ VE İÇTİMAÎ MEVKİLERİ.....	82
İtilâf Devletleriyle Yunanlılar'a İltica ve İstiklâl Fikri.....	82
Komitelerin Maksatları.....	88

DÖRDÜNCÜ KISIM

BOZGUNUN İLK GÜNLERİ	90
Derin Bir Sessizlik	90
3 Eylül 1338 (1922) Pazar	91
Göç	91
Müslüman Mallarının Satılışı	93
Tehdit	93
Angarya ve Dayak	95
4 Eylül 1338 (1922) Pazartesi	97
Bomba Atmak Teşebbüsü	97
Kabaka Kosti'nin Feryadı	98
Mümessillik, Fevkalade Komiserlik	
Katında Girişimler	100
Öğle Vakti	101
Dellallar	105
Gün Batıyor	106
Akşam Ezanı Sırası	106
Yatsı Vakti	109
Saat Alaturka Üç	110
Sabah Yaklaşıyor	112

BEŞİNCİ KISIM

BOZGUNUN SON GÜNLERİ	114
5 Eylül 1338 (1922) Salı	114
Gün Doğuyor	114
Akşama Doğru	115
Gün Batıyor	116
Ulucami'ye Sığınma	116
Karaköy'de Yangın	119
Gece Uzuyor	121
6 Eylül 1338 (1922) Çarşamba	122
Dağlara Sığınma	122
Şehir Merkezi ve Çarşının Yanışı	126
Diğer Mahallelerde Yangın	129
Öğle Vakti	129
Gün Batıyor, Bütün Şehir Yanıyor	131
Sabah Yaklaşıyor	133
7 Eylül 1338 (1922) Perşembe	133

Fecir	133
Bozgun Yunan Askeri Manisa'dan İzmir'e Kaçıyor	133
Öğle Vakti	137

ALTINCI KISIM

EK METİNLER VE NOTLAR	146
Manisa Yangını Adlı Eserin Sonu	146
Manisa'nın Ulucami Mahallesi'nden Hoca Ali Efendi oğlu Necmettin Denizci'nin İşgal ve Yangın Günlerine Âit Hatıraları	146
Keşfi Karadanışman'ın "Manisa'nın Yunan İşgali Zamanında Yapılan Zulümlere Ait Tenzim Edilen Hatıralar"ı	151
Manisa Yangını Adlı Eserde Yeralmamış Olmakla Beraber Manisa Yangını İle İlgili Olup Yazar Tarafından Defter Kaplarına Kaydedilmiş Bazı Notlar	161
İstatistikî Bilgilere Dair, Yazarın Defter Kaplarında Rastlanan Notları	162
Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti Hakkında Matbuat Umum Müdürlüğünce Resmî Belgelere Dayanılarak kaleme alınmış ve 1338 Yılında Yayımlanmış Bir Risaleden İktibaslar	162
Ecnebilirlerden Mürekkep Bir Tahkik Hey'etinin Zayıyatımız Hakkındaki Müşahede ve Mütaleaları	163
Manisa Şehrinin Yağma Edilmesi ve Yakılması, "Resmî Tahkikat Hey'etinin Önemli Bir Raporu"	166
İki Gazete Muhabirinin Manisa'da Gördükleri ve İşittikleri	167
Yakup Kadri Bey'in Müşahedeleri	169
Manisa Şehri Yangın Yerleri Haritası	171
DİZİN	173

SUNUŞ

Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yayınlanan bu kitap, yaklaşık 80 yıl önce kaleme alınmıştır. Kitap, ilk Manisa tarihçisi olarak kabul edebileceğimiz M. Nuri Yörükoğlu tarafından yazılmış, yaklaşık 60 yıl sonra Tıp Tarihçisi ve Manisa Mesir'i, Hafsa Sultan ve Darüşşifa hakkında kitapları bulunan, oğlu Doç. Dr. Nihat Yörükoğlu tarafından yeni yazıya aktarıldıktan sonra, dili kısmen sadeleştirilerek, 1981 yılında Hür Işık gazetesinde tefrika edilmiştir.

Araştırma Merkezimiz tarafından bu sadeleştirilmiş metin orijinal metinden kontrol edilerek ve gerekli düzeltmeler yapılarak, ilk kez kitap halinde yayınlanmaktadır. Bu kitap, Manisa tarihiyle ilgili olarak, yazma nüsha halinde birçok eseri bulunan yazarın, kitap halinde basılan ilk eseridir. Kitap aynı zamanda, "Manisa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşunun 80. Yıldönümüne", Üniversitemizin ve yazarın varislerinin bir armağanı olarak yayınlanmıştır.

Yazarın, oğlu merhum Doç. Dr. Nihat Yörükoğlu'nun muhterem çocukları, Sayın Aysim Yüzbaşıoğlu ve Sayın İsmet Kılan hanımefendiler tarafından, Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne bağışlanan kütüphane ve arşivinde bulunan diğer eserleri de basıma hazır hale geldiğinde yayınlanacaktır.

Yazarın oğlu Sayın Nihat Yörükoğlu tarafından aktarılan ve sadeleştirilen metnin, orijinal metne büyük ölçüde sadık olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Hatta, yeşil mürekkepli kalemle yazılan ve maalesef bugün çoğu okunamayan metni, bundan yaklaşık 20 yıl önce aktaran Nihat Yörükoğlu'nun büyük özveriyle bu işi başardığı söylenebilir. Çünkü Nihat Yörükoğlu önce metni aynen istinsah/kopye etmiş, ardından sadeleştirerek yeni harflere aktarmıştır. Üstelik Sayın M. Nuri Yörükoğlu'nun el yazıları eski yazı uzmanlarını zorlayacak kadar küçük ve siliktir. Bu sebeple olsa gerek, oğlu Nihat Yörükoğlu'nun özellikle Mustafa Kemal Paşa ile ilgili kitabının uzmanlar tarafından hazırlanarak basılması girişimleri sonuçsuz kalmıştır.

Yazar kitabını daha çok Manisa Yangını olarak anmakla beraber, zaman zaman ve kitabının baş kısmında yer aldığı gibi, "Triumvira,

Vahdet-i Müsellese yahut Üç Günlük Tahrip, Altı Asırlık Bir İmar” şeklindeki uzun alt başlığını da kullanmıştır. Biz kitabın dış kapağında en yaygın ve daha kısa olan “Manisa Yangını”nı tercih ederken, iç kapakta yazarın tasarrufuna müdahale etmemek için alt başlığıyla birlikte, tam adını vermeyi uygun gördük.

Kitabın içindekiler kısmı Sayın Nihat Yörükoğlu tarafından hazırlanmıştır. Nihat Bey, babasının yazdığı metinde yer alan başlıkları esas alarak içindekiler kısmını oluşturmuş, zaman zaman da kendisi bazı alt başlıklar ilave etmiştir.

Kitabın orijinal metinleri ne yazık ki 8 Eylül tarihini kapsamamaktadır. Muhtemelen kaybolan bu kısım ile ilgili açığı kapatmak maksadıyla, oğlu tarafından dönemin görgü şahitlerinin yazdıkları hatıralar ve inceleme raporları son kısma ilave edilmiştir. Biz de Nihat Bey’in bu katkısını genişleterek koruduk: Sayın Nihat Yörükoğlu arşivinde bulunan ve kitaba kısa özetleri alınan Necmettin Denizci ve Keşfi Karadanışman’ın hatıra mektuplarının tamamını verdik. Ayrıca kitabın sonuna da Manisa şehrinde yanan yerleri gösteren bir harita ile kullanımı kolaylaştıracak bir de dizin hazırlayarak ilave ettik.

Kitabın konusu Manisa tarihinin gördüğü en acı olayların yaşandığı dönemin, yazarın gördüğü ve tespit edebildiği kadarıyla, bazı örneklerle verilen genel görüntüsüdür. Yunan işgali döneminde yaşanan bütün faciaların kuşaktan kuşağa eksilerek anlatılan hikayelerini ne yazık ki tespit etmek şansına sahip değiliz. Bu bakımdan M. Nuri Yörükolu’nun kurtuluşun hemen ardından kaleme aldığı bu kitap önemli bir açığı doldurmaktadır. Üstelik Manisa’nın, Yunan işgali sona ererken nasıl bir organizasyon ve ittifakın insanlık dışı düşünce ve davranışının sonucu olarak yakıldığı, ilk kez bu kitapta ele alınmaktadır.

Bu kitabı, “Tarihi en azından, geçmişteki kötü günleri bir daha yaşamamak için, bir nebze bilmek ve hatırlamak gerekir” düşüncesinden hareketle, Türk aydınlarının, Türk halkının ve Manisalılar’ın dikkatine sunuyoruz.

Celal Bayar Üniversitesi
Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü
Araştırma ve Uygulama Merkezi

ESERİ SUNARKEN

Manisa'nın Yunanlılar tarafından işgali ve İstiklâl Harbimizle istirdadı üzerine babamız M. Nuri Yörükoğlu tarafından kaleme alınıp Yeni Saruhan adlı mahallî gazetede "Siyah Kitap" adı altında tefrika edilen eserin tamamlayıcısı durumundaki "Manisa Yangını"nı da bu defa Manisa tarihine armağan etmek üzere yayımlıyoruz.

Ancak eserin yayımına başlamadan önce lüzumlu gördüğümüz bir açıklamayı da aşağıda arz ediyoruz.

1.5.1928 tarihinde İstanbul'da ölen babamız M. Nuri Yörükoğlu'nun arkasına kalan eserleri arasında Manisa ile ilgili dört önemli eseri vardır. Manisa Tarihi, Manisa'nın Mimari Tarihi, Siyah Kitap ve Manisa Yangını. Bunlar dışında kalan eserleri, Manisa ile ilgili değildir.

Yalnız Siyah Kitap adlı eser 1339 yılında Manisa'da yayımlanan Yeni Saruhan adlı bir gazetede tefrika edilmiştir. Halen elimizde bu gazeteden üç nüsha vardır. Bütün araştırmalarımıza rağmen değil tam koleksiyonunu, tek nüshasını dahi bulmak kabil olmamıştır.

Siyah Kitabın müsveddesi de babamızın ardında kalan 100'e yaklaşık not defteri ve müteferrik evrakı arasında çıkmamıştır.

Sadece Siyah Kitap hakkında not defterlerinde rastladığımız bir mektup suretinde, Tevfik ve Azmi bey adlı kimselere yazılan şu satırlar vardır:

"Yunan'ın katil bombalarıyla tahrip ettiği virâneler arasında için için ağlıyarak, derin derin inliyerek yazmaya başladığım Siyah Kitap'ta Yunan mezalimini tesbit etmeğe uğraşıyorum."

Bu mektup suretinde yazılı olduğuna göre, Tevfik veya Azmi beylerden birisinin maarif müdürü olduğu ve mektupta adı geçen Müştak Bey'in de Manisa valisi olduğu tahmin edilmektedir.

Yine not defterlerinde kim tarafından ve hangi tarihte kendisine yazıldığı bilinmiyen şu satırlar yer almaktadır:

"Beyefendi,

Bütçe tasdik edildi. Siyah Kitap için 800 lira tahsis olundu. Neşri için müracaata mecburiyet hasıl oldu. Kaç nüsha tab olunacağı hakkında mütâlaa-i âlinizi istihraç lâzımgeldi.

Bu eserin kaç nüsha olacağı hakkında malumat verecek olursanız matbaa bir taraftan tefrika edecek, diğer taraftan dizilmiş olan hurûfat tekrar tertipten kurtulmuş olacak.”

Bu yazıya rağmen Siyah Kitabın tefrika edilmiş olduğu halde neden kitap halinde yayımlanmadığı, notlarda başka bir kayıt bulunmadığından bizlerce de bilinmemektedir.

1939 yılında Manisa Halkevi tarafından yayımlanan “Manisa Tarihi” adlı kitabın yazarları Çağatay Uluçay ve İbrahim Gökçen adlı öğretmenlerdir. Bu kitabın 59-75’inci sayfaları “İstiklâl Savaşı’nda Manisa” adlı bölümü teşkil etmektedir. Bu bölümde dile getirilen hususların kaynağı da kitabın dip notlarında sayfa numaraları da konmak suretiyle, Sait Âli Kutluer adlı bir zatın “Manisa’nın Kara Günleri” adlı eseri olarak gösterilmektedir.

Ancak, uzun boylu incelemelere lüzum kalmaksızın biraz dikkatle her okuyan tarafından da görüleceği gibi “Manisa’nın Kara Günleri” adı verilen ve Sait Âli Kutluer’e izafe edilen esere ait Manisa Tarihi’ndeki pasajlarla bugün elimizde bulunan gayri matbu “Manisa Yangını” adlı eserin metinlerinde geçen bazı hususlar tıpatıp denecek şekilde birbirinin aynısıdır.

Şu halde ya “Siyah Kitap” ve tamamlayıcısı durumunda bulunan “Manisa Yangını”, “Manisa’nın Kara Günleri” adlı kitaptan iktibas edilmiş veya “Manisa’nın Kara Günleri”, “Siyah Kitap” ve “Manisa Yangını”ndan iktibas edilmiş durumdadır.

Ancak 1339 yılında tefrika edilen ve yazarı çoktan ölmüş bir kişiye ait eserin, yıllar sonra Sait Âli’ye ait bir eser olarak gösterilen “Manisa’nın Kara Günleri” adlı kitaptan iktibas edilmesi pek tabii olarak mümkün değildir. Olsa olsa “Manisa’nın Kara Günleri”, “Siyah Kitap”dan iktibas veya istinsah edilmiş olsa gerektir.

Esasen Yunan işgaliyle ilgili fecaatları aktüalitesini kaybetmeden, istirdadı müteakip mahallî bir gazetede tefrika suretiyle dile getiren “Siyah Kitap” ortada dururken, Sait Âli Kutluer’in aynı konuyu yıllar

sonra aynı şekilde tekrar ortaya koymasının garabeti, yukarıdaki kanaatımızın âdeta bir delilini teşkil etmektedir.

Bu sebeple durumun aydınlığa kavuşması için “Manisa Tarihi” nin, (İstiklâl Savaşı’nda Manisa) bölümünün kaynağı olarak gösterilen “Manisa’nın Kara Günleri” adlı eserin bundan yıllar önce tarafımızdan araştırılması zaruri görülmüştür. Lâkin bir türlü bulunamıyan orijinal nüsha hakkında, bugün Tanrı’nın rahmetine kavuşmuş bulunan zamanın Demokrat Parti Başkanı Mustafa Çiflikli’den “Manisa’nın Kara Günleri” adlı gayri matbu bir eserin Sait Âli tarafından Halkevi’ne satıldığı, halkevine ait malların müsaderesi sırasında da diğer kitaplarla birlikte bunun da Kitapsaray’a devredilmiş olabileceği öğrenilmiştir. Ne yazık ki Kitapsaray’da yaptığımız soruşturmada, devredilen kitaplar arasında bu eserin bulunmadığı ve kaybolmuş olabileceği öğrenilmiştir.

Yukarıda temas ettiğimiz hususlara ilâveten “Manisa’nın Kara Günleri” adlı eserin Sait Âli Kutluer’in bir eseri olmadığı hakkındaki kanaatımız aşağıda serdedilen hususlar muvacehesinde daha da açıklığa kavuşturulmaktadır.

Manisa Orta Okul son sınıfında öğrenci olduğum bir sırada babamız İstanbul’da ölmüştür. Bundan bir süre sonra bir gün eve giderken yolda rastladığım Sait Âli Bey, bana hem başsağlığı dilemiş ve hem de, babanın bende bazı eserleri vardır, tebyiz edilmek üzere vermişti, onları artık sana vereyim demiştir. Nitekim birkaç gün sonra da “Enîni Vatan yahut Mustafa Kemal Paşa” adlı eserini vermiştir. Lâkin diğerlerinin ne adlarını söylemiş ve ne de bir türlü iadelerine yanaşmamıştır. Müteaddit taleplerime rağmen maalesef diğer eserlerin alınması da kabil olmamıştır.

Babamızın bazı eserlerini tebyiz edilmek üzere Sait Âli’ye vermiş olmasını makul gösterecek hiçbir sebep yoktur. Zira elimizde mevcut bütün defterlerindeki el yazıları son derece güzeldir ve bunların sayıları 100’e yaklaşıktır.

Lâkin yalnız Sait Âli’ye değil, eserlerinden istifade etmek isteyen herkese bunları âdeta dağıtan babamızın bu hareketi, onun kıskanmak nedir bilmeyen ve katiyyen bir ard düşüncesi olmayan karakterinin bir neticesidir.

Nitekim eserlerini okuyanların, bugün babamıza ait evrak arasında hâlâ mahfuz mektupları da onun bu karakterini belgeleyen tanıklardır.

Ancak bu hareketin âkibeti olarak “Siyah Kitap”ın başına gelenler de âilemiz için unutulmaz bir üzüntü olarak devam edip gitmektedir.

Babamızın halen yayımlayamadığımız “Manisa Tarihi” de maalesef “Siyah Kitap” ın âkibetine uğramış bahtsız bir eserdir. Zira 1939 yılında Çağatay Uluçay ve İbrahim Gökçen beyler tarafından yayımlanan “Manisa Tarihi” de babamızın “Manisa Tarihi”ne son derece benzemektedir.

Bu bakımdan özel bir yazı ile bu iki eserin durumlar’ını “Siyah Kitap ve Manisa Tarihi’nin başına gelenler” adı altında yayımlayacak ve getireceğimiz açıklıklarla umumi efkâra arz etmek suretiyle babamızın ruhunu manevî huzura kavuşturmaya çalışacağız.

Manisa Yangın Tarihi Hakkında Küçük Bir Açıklama

İstiklâl Harbi’ni müteakip Dahiliye Nezareti Muhacirîn Müdiriyyet-i Umumiyesi tarafından “Türkiye’de Yunan Fecayii” adı altında; Türkçe, Fransızca, İngilizce olarak yayımlanan, eserlerden başka, Matbuat Müdiriyyet-i Umumiyesince resmi belgelere dayanılarak kaleme alınmış “Anadolu’da Yunan Zulüm ve Vahşeti” adlı eserler herkesçe mâlumdur.

Bu eserler milletlerarası Kızılay Teşkilatı ve İngiliz, Fransız ve İtalyanlar’dan oluşan yabancı tahkik hey’etlerinin müşahede ve mütalaaları, resmî istatistikler ve resmî tebliğlerle, resmî tahkikat hey’eti raporları, ve vesikalarla te’yid edilen tarafsız tanık beyanları, yerli ve yabancı gazetecilerin müşahadelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Manisa’da Yunan mezalimi ve büyük yangın felâketi de mahallen teşkil edilen bir komisyon tarafından tesbit edilmiştir. Zamanın müftüsü Âlim Efendi başkanlığında teşkil edilen bu komisyonda “Manisa Yangını” adlı eserin yazarı da bulunmaktadır.

Mutasarrıflığın M. Nuri Yörükoğlu’na bu komisyonda verdiği görevle alâkalı 21 Teşrinisânî 338 (21 Kasım 1922) tarih ve 544 sayılı yazısı sureti aşağıdadır.

“Saruhan Mutasarrıflığı

Tahrirat Kalemi

Adet

544

Muallim Nuri Efendi'ye,

Livanın işgal müddetince Yunanlılar tarafından vukua getirilen hasarat mezalim ve fecâyîin tahkiki zımında Müftü Âlim Efendi Hazretlerinin riyaseti tahtında bir komisyon teşkil edilmiş ve zât-ı behiyyeleri de mezkûr komisyona intihap edilmiş olduğunuzdan eyyam-ı muayyenede bil'icitimâ fecâyîin tesbit-i defter olunmasını reca ederim efendim.

Mutasarrıf”

خلاصه
ایستاد اقلیدس
تحریرات قلمی
عدد
۵۴۴
معلم نوری یافقیه
لغات انتخاب مدتی برانید طریقه و دقوی نزدیک حالت مفاد و تحقیقات
تحقیق فوقه مفاد عالم انتظاف نزدیک رانی تحق و تحقیق و تحقیق ایستاد وزارت
بازار مله و تحقیق اعضا انتخاب ایستاد اولدیفیوزر ایلم میفرده بالاصحاب
خاصه مت و فرانس جا ایلم انتظاف

M. Nuri Bey'in komisyon azalığına seçildiğini gösteren resmi yazı

İşgal ve istirdadı başından sonuna bizzat yaşayan ve neticede tahkik komisyonunda görev almak suretiyle bizzat yaşamadıklarına da muttali olan Nuri Yörükoğlu; gördüğü, çektiği ve işittiği büyük acıların etkisiyle Manisa'da Yunan mezalimi ve yangın trajedisini, "Manisa Yangını" adı altında bir eser haline getirmiştir.

Türk milletinin bu işgal sebebiyle çektiklerini dile getiren bu eser, Mustafa Kemal'in bu millete ne büyük bir hizmet ifa ettiğini göstermesi ve milletin de ona neler borçlu olduğunu ifade etmesi bakımından dâima büyük bir önem taşıyacaktır.

Eser bundan 60 yıl kadar önce yazılmış olduğu için haliyle bu günkü neslin anlayacağı bir dile sahip değildir. Bazı yerlerinde Arapça ve Farsça sözcük ve terkiplerle meydana gelmiş ağdalı bir Osmanlıca'ya dahi rastlanmaktadır.

Bu bakımdan eserin bu günkü neslin anlayabileceği şekilde sadeleştirilmesi lüzumlu görülmüştür. Ancak bu sadeleştirmede yazının ifade gücünü zayıflatmamak, yazarın üslubunu da bozmamak için Türkçeleştirme işinde ifrata gidilmemiş, günümüzde dahi her münevverin anlayabildiği Türkçeleşmiş durumdaki Arapça ve Farsça sözcükler korunmuştur.

Manisa yangın tarihine ait notlar yeşil mürekkeple yazıldığından ve 60 yıla yaklaşık bir zaman içinde bu mürekkebin solması yüzünden yazılar âdeta okunmaz bir hale gelmiştir. Bu sebeple eski harflerle yazılı eserin yeni harflere çevrilmesi pek kolay olmamıştır. Bilhassa kitapta geçen özel adların yeni harflere çevrilmesinde hem notların silik olması ve hemde eski harflerin çeşitli tarzda okunmaya imkân vermesi yüzünden bazı yanlışlıklar yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Bu itibarla okuyuculardan bu gibi yanlışlıkların hoşgörü ile karşılanmasını diler, görüp bildirmek zahmetinde bulunacaklara da şimdiden teşekkürler ederiz.

Çocukları Adına
Dr. Nihat Yörükoğlu

ÖNSÖZ

Türk'ün muazzam mâzisini unutturmak, milliyetini söndürmek, hayat ve mevcudiyetini yıkmak emeliyle, îtilâf devletlerinin, Anadolu'nun harîm-i ismetine soktuğu Yunan hükûmet-i zâlimesi, cennet yurdun elmas şehirlerinde halkı,

- 1- Sürgün,
- 2- İşkence ve tahrip,
- 3- Müsadere,

gibi mezâlîmle ızzar etmekten hâlî kalmamıştır. Afyonkarahisar'ın çelik kayalarında dişlerini kıran kurt sürüleri, hükûmet-i işgaliyenin teşciîyle umumî yangınlar îka etmek, halkın kılıç altında kanlarını içmek suretiyle icra-yı vahşet etmiştir.

Artık yarının semasında doğacak fecirlere bugünün siyah bulutlarını dağıtan yıldırım ve fırtınalar alâmettir.

Ancak savrulan bombaların yaktığı elmas şehirlerin yangın harabeleri karşısında inleyen milleti, kazanılan muzafferiyet avutuyor. Gözlerinde yuvarlanan şebnemleri, vatanın rüzgârı kurutuyor.

Zira herşeyin üstünde hak, hakkın üstünde Allah vardır. İlâhî adâlet, Kapitol'ün sinesinde yükselttiği mâbetleri, yıkılan camilerin, çiğnenen türbelerin cezası olarak devirir, savurur, yıkar.

Çünkü zulüm pâyidâr olmaz, yaşayan adâlettir.

Bu bakımdan melûl bir lisanla kılıcın zaferini takdisen nâmınıza izafeten yazdığım onbir perdelik “Enîn-i vatan yahut Mustafa Kemal Paşa” adlı tiyatro eserime ek olarak âciz bir kalemin tasvir ettiği “Triumvira - Vahdet-i Müsellese Yahut Üç Günlük Tahrip, Altı Asırlık Bir îmar” namındaki Manisa Yangın Tarihini de müstakbel neslin kalplerinde ve dimağlarında ebedî izler bırakmak için millete ithaf ediyorum Paşa Hazretleri.

M. Nuri Yörükoğlu

ÖNSÖZ

Türk'ün muazzam misisini unutmamak, milliyetini sürdürmek, hayat ve mevcudiyetini yitirmek emeliyle, bütün devletlerinin, Anadolu'nun harita-i ismetine soktuğu Yunan hükümet-i salihnesi, cennet yurdu cimas şehrinde halkı,

1- Sürün.

2- İşkence ve tahrip.

3- Mücadele.

Şimdi meşhurla tıkar etmekten hâlî kalmamıştır. Atyonkarahisar'ın çokluk kavalanında dışları kuan kur surlen, hükümet-i işgalîyenin teşkilatı umumî yangınlar ile tıkar etmek, halkın kulu altında kalarak tıkar etmek suretiyle icra-yı vahşet etmiştir.

Azık yarının seimasında doğacak tıkaratlar bugünkü sıyah bulutların değışir yitirir ve fırtınalar salımlıdır.

Ancak savutulan bombaların yakıldığı cimas şehrinin yangın harabeleri katlianda inleyen millîler, karamanlar muvaziriyet ediyorlar. Gösterimde yitirilenan şehrimizler, vatanda kılınan kuruyor.

Şimdi herşeyin üstünde hak, hakları üstünde Allah vardır. İlahî adâlet, Kâpıol'ün sinesinde yüksekliği mübâdilen, yitirilen camilerin, eğilimci tıkaratların cezası olarak devir, savut, yitirir.

Çünkü zulüm pâyidar olmaz, yitirilen adâletin.

Bu bakımdan meclûl bir insanla kalenin kalemni takliden nâmunas izahatın yazdığım öndir perdelik "Fânî-i vatan yahut Milatîs Kemal Paşa" adlı tıkarat eserine ek olarak âzır bir kalemni tasvir ettiği "Tıkarat - Vahdet-i Mübâdile Yahu Üp Günlük Tahrip, Aın Azınlık Bu inar" esamada ki Maras Paşanın Tıkarat de müsakkel neshin katlianda ve dımaratında ededi tıkaratın için millîlere inar ediyorun Paşa Hazretleri.

M. Nuri Yörüköğlu